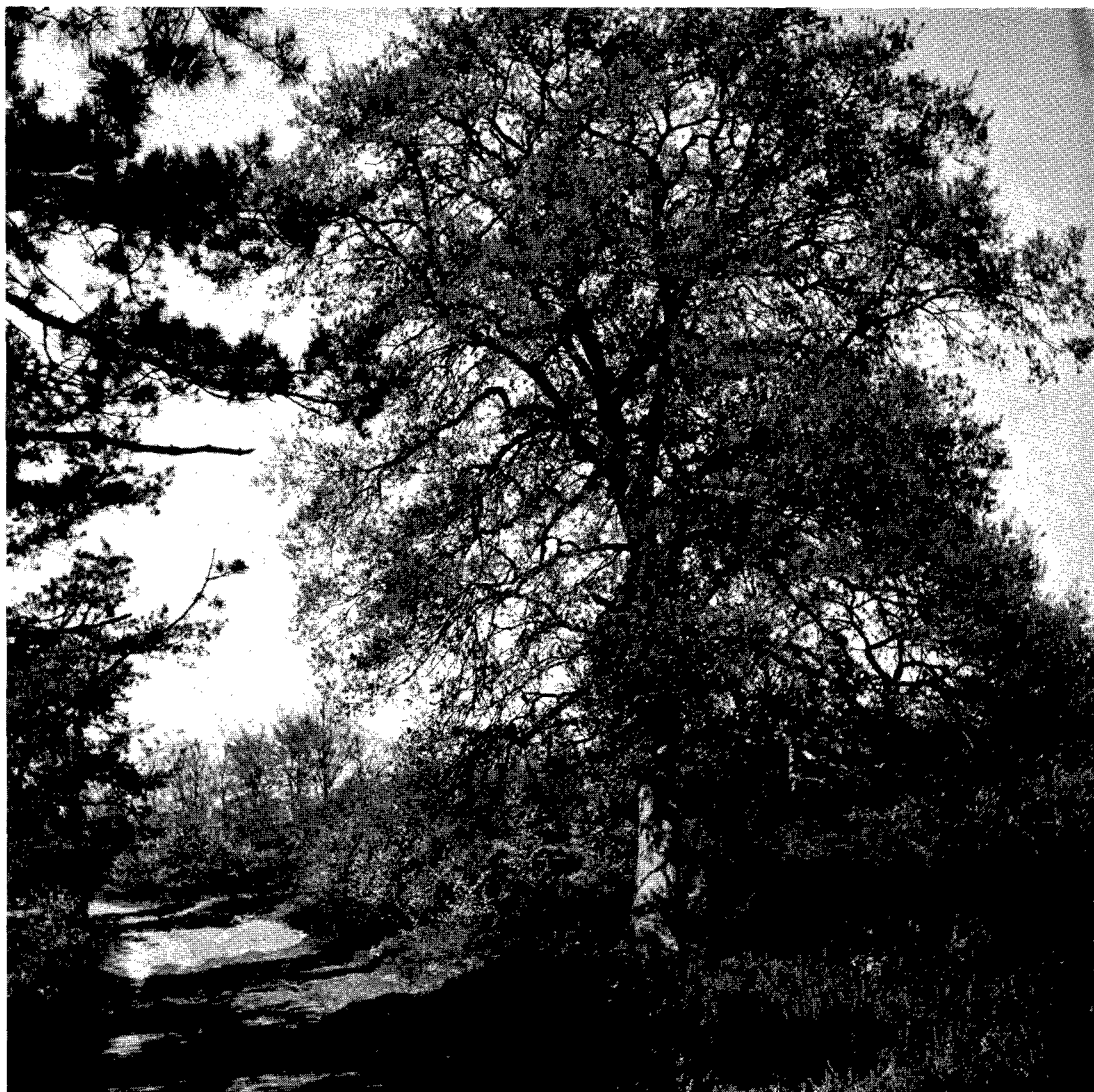

Natuurmonumenten: 75 jaar strijd voor het natuurbehoud

door H. P. Gorter

Wolfheze (foto: archief Natuurmonumenten)

Een initiatief van de Natuurhistorische Vereniging

De – nog aarzelende – ochtendschemering van het natuurbehoud in ons land kunnen we in 1901 plaatsen, toen de NNV (toen nog zonder K ervoor!) werd opgericht: in de statuten van de nieuwe vereniging werd de bescherming van natuurmonumenten als een van de doeleinden opgenomen. De échte dageraad kwam pas op 22 april 1905 toen voorzitter Heukels en secretaris Heinsius van de NNV een vergadering bijeenriepen in Artis. Het hoofdbestuur van de NNV, zo heet het in de convocatie, achtte de tijd gekomen om de bescherming van natuurmonumenten met kracht ter hand te nemen en achtte daartoe samenwerking noodzakelijk tussen alle belangstellenden, zowel verenigingen als personen. Deze samenwerking zou het gemakkelijkst zijn te bereiken door de stichting van een lichaam, waarvan de werkzaamheden o.a. zouden bestaan in het bijeenbrengen van een fonds voor het aankopen en in eigen beheer nemen van natuurmonumenten. De vergadering, gepresideerd door Heukels, kwam tot de conclusie dat het het beste zou zijn dit lichaam de vorm te geven van een vereniging en zo werd de 'Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland' geboren uit de boezem van de NNV.

Op 23 december 1905 was het zover dat de eerste algemene ledenvergadering – er waren inmiddels bijna 90 leden – de statuten kon goedkeuren en het eerste bestuur kon benoemen. In dat bestuur vinden we Heukels en Heinsius weer terug, maar ook 2 personen, die decennia lang dé stuwende krachten van de vereniging zouden zijn: Jac. P. Thijssse en mr. P. G. van Tienhoven. De eerste voorzitter was dr. J. Th. Oudemans, wiens verdienste vooral daarin bestond, dat hij veel heeft gedaan om de vereniging door de eerste moeilijke jaren heen te helpen.

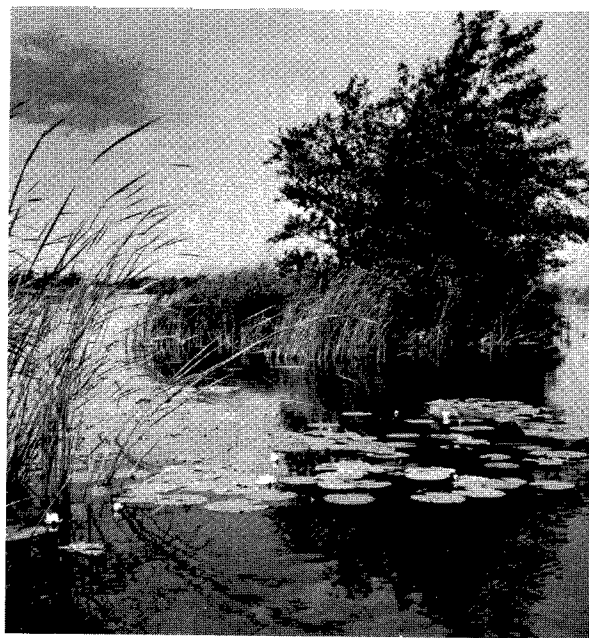
Op 31 maart 1906 kregen de statuten de koninklijke goedkeuring en zo was er alle aanleiding voor het huidige bestuur van de nu 250.000 leden tellende vereniging om een jaar lang, van maart 1980 tot maart 1981, met een reeks van evenementen, die in het teken staan van 'het behoud van de groene ruimte' het 75-jarig bestaan te herdenken.

Overweldigende oogst

De vijftienzeventig jaren Natuurmonumenten hebben een overweldigende 'oogst' opgeleverd in de vorm van 157 beschermde terreinen met een oppervlakte van 38.500 ha, waarvan vele tot de belangrijkste natuurgebieden in Nederland behoren.

Men moet er niet aan denken, dat dit niet gebeurd was en dat een groot deel daarvan nu verloren zou zijn: Nederland zou stukken minder leefbaar zijn, zeker voor 'natuur-behoefte' mensen als de leden van de KNNV! Stel je voor: het Naardermeer een vuilnisbelt, de Dwingelose en Kampinase heide ontgonnen tot schraal grasland, de Beulaker en Belterwijde omzoomd met zomerhuisjes en woonschuiten, de Oisterwijkse Vennen omgeven door villa's, Texel zonder weidevogelreservaten, de Veluwezoom en de duinen van Voorne halfvol gebouwd en onder de voet gelopen en ga zo maar door.

Maar gelukkig: de Lepelaars broeden nog in het Naardermeer en het Zwanenwater, de Koroenders in de Dwingelose Heide en het Focheloërveen, de Grote sterns op de schorren op Texel en op Griend, de weidevogels in het Wormer en Jisperveld en de polder Waal en Burg; de orchideeën bloeien nog in de trilzenen van de Wieden en het Hol, in het Bo-

Nieuwkoopse plassen (foto: archief Natuurmonumenten)

venste Bos en het Gerendal en in de duinen van Voorne; het riviertje de Beerse kronkelt nog door Kampina; het Edelhert kan zich veilig voelen in het Nationaal Park Veluwezoom, om maar eens een willekeurige greep te doen.

Handen vol werk

Het behoud van al die terreinen was beslist geen sinecure. Van veel gebieden was de eigendom op een haast onvoorstelbare wijze versnipperd, zodat honderden (in de Wieden meer dan 1.000!) aankopen moesten worden verricht om ze te verwerven; een jarenlang geduldwerk. Andere, grote terreinen konden van één eigenaar in één klap worden gekocht, maar dan moesten er ineens miljoenen op tafel komen, die lang niet altijd van de overheid als subsidie te krijgen waren. In de eerste helft van zijn bestaan heeft Natuurmonumenten zelfs nooit subsidie gehad en moest al het geld door giften en leningen bij elkaar gebedeld worden.

Gelukkig zijn er ook voortdurend personen geweest, die hun vaak zeer belangrijke bezittingen aan Natuurmonumenten schonken of vermaakten: Voornes Duin, het Buurserzand, Gooilust, de Klencke, de Velhorst, het Bennekomse Bos, Midden Heerenduin, het Cronebos en Koningshof zijn hier voorbeelden van.

Stel je voor, dat . . .

Door het overweldigend meeleven van de Nederlandse bevolking en de ruime steun van de overheid in de latere jaren heeft Natuurmonumenten resultaten bereikt, waarvan men vroeger nooit zal hebben durven dromen. Ikzelf heb de helft van de 75 jaar van de vereniging van nabij mogen meemaken en hoe vaak hebben we bij Natuurmonumenten niet gezegd: 'Stel je voor dat . . . te koop komt'. En daar moet u dan de naam van een of ander kostelijk terrein invullen. Mag ik u wat van mijn favorieten (en zeker niet van mij alleen!) noemen, wensen die in vervulling zijn gegaan? Als 'moeras-minnaar' droomde ik ervan dat het prachtige Botshol bij Abcoude en het Hol bij Korttenhoef eens door Natuurmonumenten zouden worden beschermd en zie, het lukte. Ook in de Wieden ontdekte je steeds meer gedeelten die óók beschermd moesten worden, zoals het Kierse Wijde en het gebied van de Venematen en Schinkelland bij Belt-Schutsloot. Ook dit is nu grotendeels gerealiseerd. In Drenthe keken we vaak verlangend naar het prachtige eiken-hulstbos het Norgerholt en naar de bossen van Berkenheuvel bij Diever, in Twente naar het broekland van het Agelerbroek bij Denekamp en het brongebied van de Hazelbekke bij Ootmarsum, alsmede naar het geweldig mooie landschap van de Lutte, met name het landgoed Egheria. In het Winterswijkse wierpen we begeerige blikken op Beken-delle – nu voor een deel verworven – en stukken van de Ratumse beek (zoals Dottinkrade) en bij Mook hadden we een stille hoop, dat het met de Jansberg eindelijk zou lukken . . . Voor de Zuid-Veluwe droomden we wel eens van de bescherming van heel die waaier van machtige natuurterreinen rond Arnhem, waaraan Deelerwoud en Planken Wambuis nog ontbraken. Voor de Noord-Veluwe dachten we wel eens: als je eens het Leuvenumse Bos tot één geheel kon maken met Leuvenhorst en het Hulshorster Zand . . . In Noord-Holland was het Zwanenwater een van de bekende oude wensen, maar ook dachten we vaak aan de bij Thijssse zo geliefde duinen van Kennemerland, in het bijzonder Duin en Kruidberg. We wilden graag meer doen in Zuid-Limburg, vooral in het Geuldal, en zouden graag nog belangrijk meer in het Deltagebied willen doen (Korendijkse Slikken

b.v.) en in het Waddengebied (De Dollard?).

Het is haast ongelooflijk dat dit in 1980 grotendeels werkelijkheid is geworden en nog zoveel andere terreinen meer. Er waren ook dingen die nooit lukten: in Twente hadden we zoveel meer willen doen en wat hadden we graag een weidevogelreservaat in de Eempolders gehad! Ook zouden we graag meer hebben willen bereiken in het gebied van de grote rivieren en is het niet meer gelukt belangrijke complexen blauwgrasland te beschermen. En de St. Pietersberg ging al in de jaren 20 aan de neus van Natuurmonumenten voorbij . . .

De strijd gaat door

Maar goed, dank zij de activiteiten van Natuurmonumenten, de provinciale Landschappen, CRM, het Staatsbosbeheer, Domeinen en een aantal bijzondere stichtingen hebben we nu in Nederland een flink aantal reservaten. Het Handboek van Natuurmonumenten, pas weer in een nieuwe uitgave verschenen, wordt steeds groter en dikker. Het is alleen jammer dat we al deze reservaten voortdurend tegen aanslagers moeten verdedigen en dat de waarde ervan ondanks zorgvuldig beheer, vaak wordt uitgehouden door invloeden van buitenaf, zoals waterstandsaling, water- en luchtverontreiniging (SO₂!) en horizonvervuiling om maar enkele dingen te noemen.

Ook zijn er tekenen, dat men van oordeel is dat het bestaan van reservaten wel voldoende is er dat men daarbuiten dan zijn gang wel kan gaan! Welk een wanbegrip over de wijze waarop de natuur functioneert en over de onderlinge afhankelijkheid van natuurgebieden en omgeving!

Daarom: na 75 jaar vaak succesvol werk van de natuurbescherming staan we haast voor een nieuw begin. Het natuurbehoud moet elke dag opnieuw verdedigd worden, niet alleen voor de natuurgebieden zelf, maar als componenten van het totale gebruik van de groene ruimte. Er wordt op uw steun gerekend!

Adres van de schrijver